

LIBRIS

We know
books

COSTACHE NEGRUZZI

**Alexandru Lăpuşneanul
și alte texte canonice**

Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**NEGRUZZI, COSTACHE****Alexandru Lăpușneanu și alte texte canonice / Costache Negruzzi; pref., fișă biobibliografică și referințe critice de Lucian Pricop – Ed. a 5-a – București: Cartex 2000, 2021**

ISBN 978-973-104-996-0

I. Pricop, Lucian (pref.)

821.135.1

Textele ediției de față sunt reproduse după:

C. Negruzzi, Păcatele tinerețelor, Editura pentru literatură, București, 1963, colecția „Biblioteca pentru toți”.

Notele din subsolul paginii aparțin autorului.

Am menționat la finalul fiecărei scrieri anul și locul primei publicații.

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel/fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Prefață</i> (Lucian Pricop)	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	19
<i>Referințe critice</i>	22
FRAGMENTE ISTORICE	
Alexandru Lăpușneanu	31
Aprodul Purice	57
Sobieski și românii	75
Cântec vechi	83
AMINTIRI DIN JUNEȚE	
Cum am învățat românește	90
Zoe	99
Toderică	115
NEGRU PE ALB. Scrisori la un prieten	
Scrisoarea II (Rețetă)	128
Scrisoarea VII (Calipso)	131
Scrisoarea IX (Fiziologia provincialului)	134
Scrisoarea XII (Păcală și Tândală)	138
Scrisoarea XXII (Istoria unei plăcinte)	145
Scrisoarea XXVII (Un proșes de la 1826)	148
NEGHINĂ ȘI PĂLĂMIDĂ	
Marșul lui Dragoș (Doină)	152
Doină nouă	155
Șahul negru	156

LIBRIS

We know
books

FRAGMENTE ISTORICE

ALEXANDRU LĂPUȘNEANUL
1564-1569

I

Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...

Iacov Eraclid, poreclit Despotul, pierise ucis de buzduganul lui Ștefan Tomșa, care acum cârmuia țara, dar Alexandru Lăpușneanul, după înfrângerea sa în două rânduri, de oștile Despotului, fugind la Constantinopol, izbutise a lua oști turcești și se înturna acum să izgonească pre răpitorul Tomșa și să-și ia scaunul, pre care nu l-ar fi pierdut, de n-ar fi fost vândut de boieri. Întrase în Moldavia, întovărășit de șapte mii spahii și de vro trei mii oaste de strânsură. Însă pe lângă aceste, avea porunci împărătești către hanul tatarilor Nogai, ca să-i deie oricât ajutor de oaste va cere.

Lăpușneanul mergea alături cu vornicul Bogdan, amândoi călări pe armasari turcești și înarmați din cap până în picioare.

– Ce socoți, Bogdane, zise după puțină tăcere, izbânda-vom oare?

– Să nu te îndoiești, Măria-ta, răspunse curtezanul, țara geme subț asuprirea Tomșei. Oastea toată se va supune

cum i se va fâgădui mă mare simbric. Boierii, câți i-au mai lăsat vii, numai frica morții îi mai ține, dar cum vor vedea că Măria-ta vii cu putere, îndată vor alerga și-l vor lăsa.

– Să deie Dumnezeu să n-aib' nevoie a face ceea ce au făcut Mircea-Vodă la munteni; dar ți-am mai spus, eu îi cunosc pre boierii noștri, căci am trăit cu dânșii.

– Aceasta rămâne la înaltă înțelepciunea Măriei-tale.

Vorbind așa, au ajuns aproape de Tecuci, unde poposiră la o dumbravă.

– Doamne, zise un aprod apropiindu-se, niște boieri sosind acum cer voie să se înfățișeze la Măria-ta.

– Vie, răspunse Alexandru.

Curând intrară sub cortul unde el ședea încungiurat de boierii și căpitanii săi, patru boieri, din care doi mai bătrâni, iar doi juni. Aceștii erau vornicul Moțoc, postelnicul Veveriță, spatarul Spancioc și Stroici.

Apropiindu-se de Alexandru-Vodă, se închinară până la pământ, fără a-i săruta poala, după obicei.

– Bine-ați venit, boieri! zise acesta silindu-se a zâmbi.

– Să fii M[ăria]-ta sănătos, răspunseră boierii.

– Am auzit, urmă Alexandru, de bântuirile țării și am venit s-o mântui; știu că țara m-așteaptă cu bucurie.

– Să nu bănuiești, Măria-ta, zise Moțoc, țara este liniștită, și poate că Măria-ta ai auzit lucrurile precum nu sunt; căci așa este obiceiul norodului nostru, să facă din țânțar, armasar. Pentru aceea obștia ne-au trimis pre noi să-ți spunem că norodul nu te vrea, nici te iubește, și M[ăria]-ta să te întorci înapoi ca...

– Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspunse Lăpușneanul, a căruia ochi scântieră ca un fulger, și dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pre voi, și voi merge ori cu voia, ori fără

voia voastră. Să mă-ntorc? Mai degrabă-și va întoarce Dunărea cursul îndărăpt. A! Nu mă vrea țara? Nu mă vreți voi, cum înțăleg!'

– Solului nu i se taie capul, zise Spancioc; noi suntem datori a-ți spune adevărul. Boierii sunt hotărâți a pribegi la unguri, la leși și la munteni, pe unde au toți rude și prieteni. Vor veni cu oști streine, și vai de biata țară când vom avea războaie între noi, și poate și Măriei-tale nu-i va fi bine, pentru că domnul Ștefan Tomșa...

– Tomșa! El te-au învățat a vorbi cu atâta dârzie? Nu știu cine mă oprește să nu-ți sfârm măselele din gură cu buzduganul acesta, zise apucând măciuca de arme din mâna lui Bogdan. Ticălosul acel de Tomșa v-au învățat...?

– Ticălos nu poate fi acel ce s-au învrednicit a se numi unsul lui Dumnezeu, zise Veveriță.

– Au doar nu sunt și eu unsul lui Dumnezeu? Au doar nu mi-ați jurat și mie credință, când eram numai stolnicul Petre? Nu m-ați ales voi? Cum au fost oblăduirea mea? Ce sânge am vărsat? Care s-au întors de la ușa mea, fără să câștige dreptate și mângâiere? Și însă, acum nu mă vreți, nu mă iubiți? Ha! ha! ha!

Râdea; mușchii i se suceau în râsul acesta, și ochii lui hojma clipeau.

– Cu voia Mării-tale, zise Stroici, vedem că moșia² noastră a să cadă de isnoavă în călcarea păgânilor. Când astă negură de turci va prăda și va pustii țara, pe ce vei domni Măria-ta?

1. Miron Costin.

2. Patria

– Și cu ce vei sătura lăcomia acestor cete de păgâni ce aduci cu Măria-ta? adăogi Spancioc.

– Cu averile voastre, nu cu banii țăranilor pre care-i jupiți voi. Voi mulgeți laptele țării, dar au venit vremea să vă mulg și eu pre voi. – Destul, boieri! Întoarceți-vă și spuneți celui ce v-au trimis, ca să se ferească să nu dau peste el, de nu vrea să fac din ciolanile lui surle, și din pelea lui căptușeală dobelor mele.

Boierii ieșiră mâhniți; Moțoc rămase.

– Ce-ai rămas? întrebă Lăpușneanul.

– Doamne! Doamne! zise Moțoc căzând în genuchi, nu ne pedepsi pre noi după fărădelegile noastre! Adă-ți aminte că ești pământean,¹ adă-ți aminte de zisa Scripturei și iartă greșităilor tăi! Cruță pre biata țară. Doamne! sloboade oștile aceste de păgâni; vină numai cu câți moldoveni ai pe lângă Măria-ta, și noi chizeșluim că un fir de păr nu se va clăti din capul Înălțimei-tale; și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femei și copii, vom rădica țara în picioare, vom rădica slugile și vecinii noștri. Încredi-te în noi!

– Să mă-ncred în voi? zise Lăpușneanul înțelegând planul lui. Pesemne gândești că eu nu știu zicătoarea² moldovenească: „Lupul părul schimbă, iar năravul ba?” Pesemne nu vă cunosc eu, și pre tine mai vârtos? Nu știu, că fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat? Veveriță îmi este vechi dușman, dar încai niciodată nu s-au ascuns; Spancioc este încă tânăr, în inima lui este iubire de moșie; îmi place a privi sumeția lui, pre care nu se silește a o tăinuî. Stroici este un copil, care nu cunoaște

încă pre oameni, nu știe ce este îmbunarea și minciuna; lui i se par că toate paserile ce zboară se mănâncă. Dar tu, Moțoc? învechit în zile rele, deprins a te ciocoi la toți domnii, ai vândut pre Despot, m-ai vândut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa; spune-mi, n-aș fi un nătărău de frunte, când m-aș încrede în tine? Eu te iert însă, c-ai îndrăznit a crede că iar mă vei putea înșela, și îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mânji de sângele tău; te voi cruța, căci îmi ești trebuitor, ca să mă mai ușurezi de blăstemurile norodului. Sunt alți trântori, de care trebuie curățit stupul.

Moțoc îi sărută mâna asemenea cânelui care, în loc să mușce, linge mâna care-l bate. El era mulțămît de făgăduința ce câștigase; știa că Alexandru-Vodă a să aibă nevoie de un intrigant precum era el. Deputații erau porunciți de Tomșa, ca neputând înturna pre Lăpușneanul din cale, să-și urmeze drumul la Constantinopol, unde, prin jalobe și dare de bani, să mijlocească mazilia lui. Dar văzând că el venea cu însuși învoirea Porții, pe de alta, sfiindu-se a se întoarce fără nici o ispravă la Tomșa, cerură voie să rămâie a-l întovărăși. Acesta era planul lui Moțoc ca să se poată lipi de Lăpușneanul. Voia li se dete.

II

Ai să dai samă, doamnă!...

Tomșa, nesimțindu-se în stare a se împotrivi, fugise în Valahia, și Lăpușneanul nu întâlnește nici o împiedicare în drumul său. Norodul pretutindene îl întâmpina cu bucurie și nădejde, aducându-și aminte de întâia lui domnie, în care el nu avusese vreme a-și dezvoltă urâțul caracter.

1. Patriot.

2. Proverbul.

Boierii însă tremurau. Ei aveau două mari cuvinte a fi îngrijiiți; știau că norodul îi urăște, și pre domn că nu-i iubeste.

Îndată ce sosise, Lăpușneanul porunci să împle cu lemne toate cetățile Moldaviei, afară de Hotin, și le arse, vrând să strice prin aceasta azilul nemulțămiiților, carii de multe ori, subt adăpostul zidurilor acestora, urzeau comploturi și ațâtau revolte. Ca să sece influința boierilor și să stârpească cuiburile feudalității, îi despoia de averi sub feluri de pretexte, lipsindu-i cu chipul acesta de singurul mijloc cu care puteau ademeni și corumpre pre norod.

Dar nesocotind de ajuns planul acesta, îi omora din când în când. La cea mai mică greșală dregătorească, la cea mai mică plângere ce i s-arăta, capul vinovatului se spânzura în poarta curții, cu o țidulă vestitoare greșalei lui, adevărate sau plăsmuite, și el nu apuca să putrezească, când alt cap îi lua locul.

Nime nu îndrăznea a grăi împotriva lui, cu cât mai vartos a lucra ceva. O gvardeie numeroasă de lefecii albanezi, serbi, unguri, izgoniți pentru relele lor fapte, își aflaseră scăpare lângă Alexandru, care, plătindu-i bine, îi avea hărăziți; iar oștile moldovene, sub căpitani creature a lui, le ținea pe margini; slobozind însă pre ostași pe la casele lor, le mărginise în puțin număr.

Întru o zi el se primbla singur prin sala palatului domnesc. Avusese o lungă vorbă cu Moțoc, care intrase iar în favor, și care ieșea, după ce îi înfătoșase planul unei nouă contribuții. Se părea nestâmpărat, vorbea singur și se cunoștea că meditează vreo nouă moarte, vreo nouă daună, când o ușă lăaturalnică deschizându-se, lăsă să între doamna Ruxanda.

La moartea părintelui ei, bunului Petru Rareș, care – zice hronica – cu multă jale și mâniaciune a tuturor s-au îngropat în Sf. monastirea Probota, zidită de el, Ruxanda rămăsese, în fragedă vrâstă, sub tuturatul a doi frați mai mari, Iliș și Ștefan. Iliș, urmând în tronul părintelui său, după o scurtă și desfrănată domnie, se duse la Constantinopol, unde îmbrătoșă mahometismul, și în locul lui se sui pe tron Ștefan. Acesta fu mai rău decât fratele său; începu a sili pre străini și pre catolici a-și lepăda relegea, și multe familii bogate ce se locuiseră în țară pribegiră din pricina aceasta, aducând sărăcie pământului și cădere negoțului. Boierii care, cei mai mulți, era încuscriți cu polonii și cu ungurii, se supărară și, corăspunzându-se cu boierii pribegi, hotărâră peirea lui. Poate ar fi mai întârziat a-și pune în lucrare planul, dacă desfrânarea lui nu l-ar fi grăbit. *Nu hălăduia de răul lui nici o jupâneasă, dacă era frumoasă,* zice hronicarul în naivitatea sa. Într-o zi, când se afla la Țuțora, nemaiășteptând sosirea boierilor pribegi, boierii ce erau cu dânsul, ca să nu-l scape, au tăiat frânghiile cortului sub carele el ședea și, dând năvală, l-au ucis.

Acum numai Ruxanda rămăsese din familia lui Petru Rareș, și pre dânsa boierii ucigași o hotărâseră a fi soție un oarecărui numit Jolde, pre care ei îl aleseră de domn. Dar Lăpușneanul, ales de boierii pribegi, întâmpinând pre Joldea, îl birui, și prinzându-l îi tăie nasul și-l dete la călugărie; și ca să tragă inimile norodului în care via încă pomenirea lui Rareș, se însură și luă el pre fiica lui.

Astfel gingașa Ruxanda ajunsese a fi parte biruitorului.

Când întră în sală, ea era îmbrăcată cu toată pompa cuvenită unii soții, fiice și surori de domn.

Peste zobonul¹ de stofă aurită, purta un benișel de felen-dreș² albastru blănit cu samur, a căruia mânice atârnavu di- napoi; era încinsă cu un colan de aur, ce se închia cu mari paftale de matostat, împregiurate cu petre scumpe; iar pe grumazii ei atârna o salbă de multe șiruri de margaritar. Șlicul de samur, pus cam într-o parte, era împodobit cu un surguci alb și sprijinit cu o floare mare de smaragde. Părul ei, după moda de atunci, se împărțea despletit pe umerii și spatele sale. Figura ei avea acea frumuseță, care făcea odinioară vestite pre femeile României și care se găsește rar acum, degenerând cu amestecul națiilor străine. Ea însă era tristă și tânjitoare, ca floarea espusă arșiții soarelui, ce nu are nimic s-o umbrească. Ea văzuse murind pre părinții săi, privise pre un frate lepădându-și relegea, și pre celalalt ucis; și mai întâi hotărâtă de obștie a fi soția lui Jolde (pre care nici îl știa), acum fusese silită de aceeași obștie, care dispoza de inima ei fără o mai întreba, a da mâna lui Alexandru-Vodă, pre care, cinstindu-l și supuindu-i-se ca unui bărbat, ar fi voit să-l iubească, dacă ar fi aflat în el cât de puțină simțire omenească.

Apropiindu-se, se plecă și-i sărută mâna. Lăpușneanul o apucă de mijloc, și rădicând-o ca pre o pană, o puse pe genuchii săi.

– Ce veste, frumoasa mea doamnă? zise el sărutând-o pe frunte; ce pricină te face astăzi, când nu-i sărbătoare, a-ți lăsa fusele? Cine te-au trezit așa de dimineață?

– Lacrimile jupâneselor văduve care se varsă la ușa mea și care strigă răsplătire la Domnul Hristos și la Sfânta Născătoare, pentru sângele care verși.

Lăpușneanul, posomorându-se, desfăcu brațele; Ruxanda căzu la picioarele lui.

– O, bunul meu domn! viteazul meu soț! urmă ea, des- tul! Ajungă atâta sânge vărsat, atâte văduvii, atâta sărimani!¹ Gândește că Măria-ta ești preaputernic și că niște săraci boieri nu-ți pot strica. Ce-ți lipsește Măriei-tale? N-ai cu nime război; țara este liniștită și supusă. Eu, Dumnezeu știe! cât te iubesc! și copiii Măriei-tale sunt frumoși și ti- neri. Judecă că după viață este și moarte, și că Măria-ta ești muritor și ai să dai seamă! Pentru că, cu monăstirile nu se răscumpără sângele, ci mai ales ispitești și înfrunți pre Dum- nezeu, socotind că făcând bisericii îl poți împăca, și...

– Muiere nesocotită! strigă Lăpușneanul sărind drept în picioare, și mâna lui, prin deprindere, se răzămă pe junghiul² din cingătoarea sa; dar îndată stăpânindu-se, se plecă, și ră- dicând pre Ruxanda de jos:

– Doamna mea! îi zise, să nu-ți mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că, zău, nu știu ce se poate întâmpla. Mulțamește sfântului mare mucenic Dimitrie Izvorătorul de mir, a cărui hram se prăznuiește la biserica ce noi i-am făcut la Pângărați, că ne-au oprit de a face un păcat, adu- cându-ne aminte că ești mama copiilor noștri.

– De așa ști că mă vei și omorî, nu pot să tac. Ieri, când voiam să intru, o jupâneasă cu cinci copii s-au aruncat

1. Orfani.

2. Un cuțit a căruiă mâner se ascundea în teacă, și care slujea spre înjunghierea dușmanului învins. În Franța se numea *Misericorde*.

1. O haină lungă deschisă dinainte.
2. Catifea.